



УДК 622.333.013.009.12

*А.В. Гнедков,**аспірант, кафедра обліку та аудиту, Донбаський державний технічний університет*

## ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

*Розглянуто поняття „приватизація” і "конкурентоспроможність". Досліджено приватизацію вугледобувних підприємств в Україні. Визначено вплив форми власності на конкурентоспроможність вугільної промисловості.*

*A concept „privatization” and "competitiveness" is considered in the article. Research of conducting of privatization is conducted in Ukraine. Influence of pattern of ownership is certain on the competitiveness of coal industry.*

*Ключові слова: конкурентоспроможність, приватизація, енергоносії, інвестиції, ринок, підприємства, промисловість, вугілля, видобуток, форма власності.*

**Вступ.** В сучасних умовах важко оцінювати рівень розвитку будь-якого підприємства без такого показника як конкурентоспроможність.

Для підприємства конкуренція - це процес управління своїми фінансовими і організаційними можливостями з метою отримання перемоги в боротьбі з конкурентами.

Конкуренція і конкурентоспроможність є економічними категоріями, що відносяться до економіки з ринковими відносинами. З їх допомогою виражаються взаємозв'язок і взаємодії між виробниками товарів і послуг, між виробниками і споживачами. Конкуренція є невід'ємним атрибутом ринку, його найважливішою розвиваючою властивістю [1].

Найважливіше місце в забезпеченні енергетичної безпеки України займає вугілля, будучи багатством і майбутнім країни, заставою забезпечення енергетичної незалежності. Ціни, що ростуть, на нафту і газ, а також нові технології здобичі і використання вугілля, роблять цю галузь економічно привабливою та стратегічно важливою.

За даними Міжнародного інституту вугілля, його частка, як первинного енергоносія, в світовій енергетиці складає 25% (це друге місце після нафти) [2]. 13% (близько 717 млн. т) вугілля-антрациту, що всього видобувається в світі використовується в чорній металургії, а 70% світового виробництва сталі залежить від постачань вугілля. Основні запаси вугілля в Україні зосереджені в Донецькій і на півдні Луганської областей (86%). Вугілля - єдина сировина в країні, яка здобувається в такій кількості, що практично покриває необхідні для споживання об'єми.

На рис. 1 представлена динаміка видобутку вугілля в Україні з 1991 по 2008 роки.

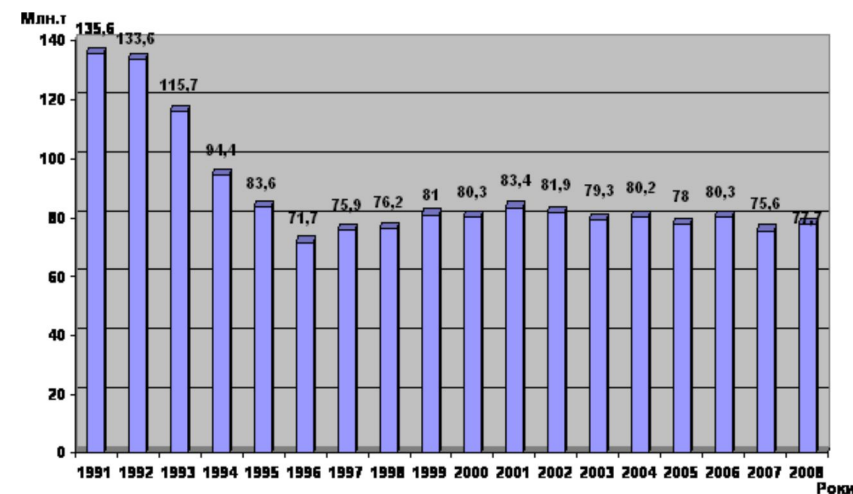


Рис. 1. Видобутку вугілля в Україні з 1991 по 2007 роки

Енергетична стратегія України припускає до 2010 року збільшити видобуток вугілля за рахунок будівництва трьох нових шахт потужністю 17 млн. тонн і реконструкції діючих вугледобувних підприємств. Таким чином, планується повністю задовольнити потреби української економіки в коксуєму та енергетичному вугіллі.

Стан і розвиток вугільної промисловості визначається наступними чинниками: величиною запасів корисних копалин; якістю вугілля; гірничо-геологічними умовами; шахтним фондом; науково-технічним прогресом; умовами праці; економічними чинниками. Україна достатньою мірою забезпечена загальними геологічними запасами, які в основному зосереджені в Донецькому басейні. Якість вугілля вельми різноманітно: від малоефективного бурого вугілля до високоякісних антрацитів і цінного вугілля, що коксується.

Багато вітчизняних та закордонних вчених вивчали конкурентоспроможність як економічну категорію. Серед них П. Друкер, М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, М. Портер, Л. С. Кобилянський, О. С. Шнипко, И. М. Ліфіц та багато інших.

Над проблемами конкурентоспроможності вугільної промисловості активно працюють такі науковці, як О. І. Амоша, С. В. Янко, Е. С. Чуприна, В. В. Радченко, П. І. Пономаренко, І. Г. Ширнін, В. І. Дубницький та інші.

**Постановка задачі.** Метою статті є дослідження впливу форми власності на розвиток та конкурентоспроможність вугільної промисловості в сучасних умовах.

**Результати.** Для підвищення рівня відкритості української економіки необхідно створювати для підприємств більш сприятливі умови щодо виходу на зовнішні ринки. Міжнародна конкурентоспроможність окремих підприємств, галузі і національної економіки проявляється тоді, коли вони виходять на міжнародний ринок з власною продукцією.

Застосування вугілля на сучасному світі різноманітне. Його використовують для отримання електричної енергії (енергетичне вугілля), як сировина для металургійної (вугілля, що коксується) і хімічної промисловості, отримання рідкісних і розсіяних елементів, виробництва графіту. Перспективним напрямом є спалювання (гідрогенізація) вугілля з утворенням рідкого палива.

В умовах, коли високі ціни на нафту і газ гальмують подальший розвиток світової економіки, відносно дешеве вугілля стає все більш популярним енергоносієм. Зараз перехід з газу на вугілля на світовому енергетичному ринку продовжується. Відбувається це в основному за рахунок трьох країн - Китаю, Індії і Японії, і велику роль тут грає саме відносно дешева вугілля. За прогнозом Міжнародного енергетичного агентства (EIA), в період з 2007 по 2025 рр. споживання вугілля в світі збільшуватиметься в середньому на 1,5% в рік [3].

В таблиці 1 представлені підприємства, на долю яких припадають найбільші відсотки видобутку коксівного та енергетичного вугілля в Україні. Можна побачити, що найпотужніші вугледобувні підприємства, які видобувають найцінніше вугілля, знаходяться в приватному секторі, і лише два підприємства (Ровенькиантрацит та Свердловантрацит) є державними підприємствами.

Таблиця 1. Видобуток коксівного та енергетичного вугілля в Україні в 2007 році

Найменування об'єктів	Форма власності	Видобуток вугілля, %	
		Коксівного	Енергетичного
ВАТ ВК "Ш."Красноармійська-Західна № 1"	Приватна	22	-
ВАТ "Краснододугілля"	Приватна	20	-
ОП"ПП. Ім.О.Ф.Засядька"	Оренда	11	-
ВАТ "Павлоградвугілля"	Приватна	9	21
ДП „Свердловантрацит”	Державна	-	14
ДП „Ровенькиантрацит”	Державна	-	11
ВАТ „Ш.”Комсомолець Донбасу”	Приватна	-	7
Інші	-	38	47

Не дивлячись на те, що українська економіка останніми роками характеризується певною стабільністю і поступальним розвитком, вугільна промисловість, починаючи з 1991 року, знаходиться в стані важкої кризи, обумовленої в основному двома чинниками — складними гірничо-геологічними умовами відробки запасів вугілля і «старінням» шахтного фонду галузі, викликаного хронічним недовиділенням засобів на капітальне будівництво і модернізацію виробництва.

Вугільна промисловість України є збитковою. Вона відноситься до тих галузей, які постійно отримують державну фінансову підтримку по трьох напрямках: дотації на собівартість, капітальні вкладення і витрати на реструктуризацію.

Як основні шляхи виходу галузі з кризи розглядаються:

- лібералізація вугільного ринку і встановлення економічно обґрунтованих цін;
- залучення недержавних інвестиційних ресурсів за рахунок приватизації, оренди, організації спільних підприємств.

Сьогоднішні ціни на вугілля не відображають ні витрат на його виробництво, ні вартості альтернативних джерел енергії. Так, собівартість 1 тонни товарної вугільної продукції в середньому по Україні складає 698 грн. 83 коп., при ціні в 445 грн. 37 коп. [4]

Міністерство вугільної промисловості планує приватизацію існуючих вугільних шахт і будівництво нових: «З урахуванням досвіду високоефективної роботи окремих недержавних шахт розширити практику їх роздержавлення шляхом приватизації». Мінвуглепром уточнює, що прибуткові шахти продаватимуться на конкурсних основах, а збиткові — за принципом «хто візьме» [5].

Але постає питання. Чи завжди приватизація шахти стає порятунком як для підприємства так і для галузі? Багатократні випадки, коли шахтарям затримують заробітну плату, відсутня соціальна підтримка.

Ще однією проблемою приватних вугледобувних підприємств є зростаючий травматизм шахтарів. В 2006 році рівень травматизму зі смертельними наслідками на приватизованих підприємствах становив 41,7 відсотка від усіх загинутих в промисловості. А на шахтах Мінвуглепрому травматизм за останній рік навпаки впав на 5,9 % [3].

Вплив приватизації вугледобувних підприємств на їх конкурентоспроможність розглянемо на основних характеристиках конкурентоспроможності: платоспроможності; прибутковості капіталу; фінансовій та управлінській прозорості; керованості бізнесу; адаптації, тобто здатності підприємства пристосовуватись до зовнішнього середовища та інвестиційна привабливість представлених в таблиці 2.

**Таблиця 2. Вплив приватизації на характеристики конкурентоспроможності**

Позитивний вплив	Негативний вплив
Платоспроможність	Фінансова та управлінська прозорість
Прибутковість капіталу	Керованість бізнесу
Стратегічне управління	Адаптація, тобто здатності підприємства пристосовуватись до зовнішнього середовища
Інвестиційна привабливості.	

Зрозуміло, що на платоспроможність, прибутковість, стратегічне управління та інвестиційну привабливість приватизація впливає позитивно, оскільки приватні власники намагаються перш за все отримати інвестиційно-привабливі підприємства, з якими вони не матимуть проблем з управлінням та отримуватимуть стабільний прибуток. А от останні три характеристики нажалі мають протилежне значення, оскільки багато коштів уходить в тінь, власники намагаються приховати свої реальні прибутки, працівники не отримують соціального захисту та соціальних гарантій. Політична нестабільність в країні та світова фінансова криза показала, що не всі підприємства можуть адаптуватися в складних умовах [6].

**Висновки.** Розглядаючи положення справ у вугільній промисловості України можна прийти до висновку, що приватизація має як позитивні сторони так і негативні. Позитивними сторонами є збільшення видобутку вугілля та оновлення шахтного фонду. Негативними сторонами є зростаючий на приватних шахтах травматизм, соціальна незахищеність працівників та неналежна фінансова та управлінська прозорість.

Звичайно, без впровадження інвестицій вугільна галузь не виживе, але необхідно розробити заходи, які дозволять контролювати приватизацію вугледобувних підприємств з метою їх захисту від небажаних інвесторів. Оскільки вугілля єдиний енергоносіє, яким Україна забезпечена в достатній мірі, то можливо з метою національної безпеки вугільна промисловість повинна залишатися в державній формі власності, а замість приватизації потрібно розробити альтернативні заходи залучення приватного капіталу в галузь, наприклад оренда або спільне рівноправне володіння підприємствами.

Список використаних джерел:

1. Лифиц И.М. Теория и практика оценки конкурентоспособности товаров и услуг. – 2-е изд., доп. и испр. – М.: Юрайт-М, 2001. – 224 с.
2. Угольная промышленность [Електронний ресурс]: Бизнес-справочник / Рынки. - Режим доступу: <http://www.rb.ru/biz/markets/show/90/>
3. Мировая угольная промышленность [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.rb.ru/inform/65017.html>
4. Інформаційно-аналітичний звіт про розвиток вугільної промисловості України за січень-березень 2009 року [Електронний ресурс]: – Режим доступу: [http://www.mvp.gov.ua/mvp/control/uk/publish/article?art\\_id=78200&cat\\_id=52294](http://www.mvp.gov.ua/mvp/control/uk/publish/article?art_id=78200&cat_id=52294)
5. Мінвуглепром на пути угольной приватизации [Електронний ресурс]: Зеркало недели № 8 (637) 3 - 7 марта 2007 – Режим доступу до газети: <http://www.zn.ua/2000/2229/56018/>
6. Гнедков А.В. Аналіз основних характеристик конкурентоспроможності в управлінні підприємницькою діяльністю: зб. наук. праць МНПК “Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю” ЧДТУ. Вип.. 21, Черкаси, ЧДТУ МОНУ.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2009 р.